

# BÖLÜM 9

## ÖZGÜL ÖĞRENME BOZUKLUĞU TÜRLERİ

### Şükrü TORUN

Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü ve Anadolu Üniversitesi TUDAM Nörokreatif Müzik Terapi Ünitesi

### Dr. Öğr. Üy. Şaziye SEÇKİN YILMAZ

Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü

Yüz yıldan uzun süredir alanyazında yer alan Özgül Öğrenme Bozukluğu (ÖÖB) üzerine binlerce araştırma yapılmıştır. Ancak bu bozukluk hakkında bildiklerimiz halen yeterli değildir. Bozukluğun oldukça yaygın olması ve hakkında bilinenlerin sınırlılıkları araştırmacılar için ÖÖB'yi çekici hale getirmektedir. Uygulamaya bakıldığında ise ÖÖB ile ilgili yanlış inanç ve bilgilerin oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu yanlış bilgi ve inançlar ise ÖÖB olan bireylerin tanı ve müdahale süreçlerinin gecikmesine ve bu süreçlerde yanlış uygulamalar yapılmasına neden olabilmektedir. Kitabınızın bu bölümünde şemsiye bir terim olan ÖÖB ve alt türleri anlatılmakta, değerlendirme ve müdahale sürecinde yapılması gerekenlere yönelik öneriler sunulmaktadır.

ÖÖB, en az altı ay boyunca yeterli öğretim verilmesine karşın; bireyin okuma, yazma ve matematik becerilerinde yaşından beklenenin altında performans göstermesi ile karakterize, nörogelişimsel bir bozukluktur (1). ÖÖB olan bireylerin yaşadıkları güçlükler zihinsel yetersizlik, duyuşsal yetersizlik (görme ve işitme bozukluğu gibi), psikososyal yoksunluk veya yetersiz öğretimden kaynaklanmamaktadır (2). ÖÖB; dinleme, akıl yürütme, bellek, dikkat, bağlamla ilgili uyaranları seçme ve bu uyaranlara odaklanma, görsel ve işitsel bilgiyi algılama ve işleme ile ilgili sorunlarla ilişkilidir (3).

ÖÖB olan bireylerin yaşadığı güçlükler yalnızca akademik alanlarla sınırlı değildir. Gelişimsel dil bozukluğu ve konuşma sesi bozukluğu gibi dil-konuşma bozuklukları (4, 5); dikkat eksiliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), depresyon ve kaygı bozukluğu gibi içselleştirme ve başkaldırma gibi dışsallaştırma davranışsal sorunlar da ÖÖB ile birlikte sıklıkla yaşanmaktadır (6).

ÖÖB olan bireyler, özel eğitime gereksinimi olan grupların en büyüğünü oluşturmaktadır (3). ÖÖB yaygınlık oranının farklı dil ve kültürlerde %5-15 olduğu belirtilmektedir (1). Ülkemizde ise ÖÖB yaygınlığının belirlenmesine yönelik olarak yapılan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

ÖÖB'nin kesin nedenleri tam olarak belli olmamakla birlikte; kalıtsal özellikler gösterdiği ve ebeveynlerinde veya kardeşlerinde ÖÖB olan bireylerin, olmayanlara göre ÖÖB olma olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir. ÖÖB'nin genetik temellerinin incelendiği araştırmalarda, ÖÖB ile ilişkili olduğu belirlenen çok sayıda aday gen belirlenmiş, ancak, ÖÖB'den sorumlu spesifik bir gen bildirilememiştir (7). Bu konudaki çalışmalar devam etmektedir. Mevcut çalışmalar ÖÖB olan bireylerdeki genetik farklılıkların; okuma, yazma ve matematik ile ilişkili beyin alanlarında ve bağlantısal beyin ağ organizasyonunda yapısal ve işlevsel farklılıklara yol açabileceğini ortaya koymaktadır. ÖÖB oluşumunda annenin hamilelikte alkol ve sigara kullanımı, hazır ve işlenmiş gıdalar tüketmesi, vitamin

nan müdahaleler **açık ve sistematik** olmalıdır. Öğretmenler ve terapistler öğretilmesi amaçlanan beceriyi çocuklara açıkça anlatarak modellemeli, çocuk beceriyi gerçekleştirirken ona model olmalı ve beceriyi aşamalı bir şekilde bağımsız olarak gerçekleştirmesini sağlamalıdır. Çocukların becerilerde otomatiklik kazanmaları için; okuma, yazma ve matematik becerilerine yönelik, öğrenci katılımını sağlayan, süresi belirlenmiş olan uygulamalar yapılmalıdır (31).

- Müdahale **bireyselleştirilmiş** olmalıdır. ÖÖB olan her birey farklı özellikler göstermektedir. Bireyin güçlü ve zayıf olduğu özellikleri kapsamlı bir değerlendirme ile ortaya konmalı, müdahale de bu özelliklere ve gereksinimlere göre plânlanmalı ve yürütülmelidir. Müdahale mümkün olabildiğince küçük gruplarda, bireyselleştirmeye özen gösterilerek, süre olarak yeterli uzunlukta ve yoğunlukta sunulmalıdır (32).
- ÖÖB’de müdahale hedeflenen **akademik beceri bağlamında** sunulmalıdır. Rakam ve yazıyı içermeyen, okuma-yazma ve matematik işlemlerinden bağımsız olarak yapılan izole bilişsel müdahalelerin (örneğin yalnızca fonolojik farkındalık veya yalnızca çalışma belleği egzersizleri gibi) okuma, yazma ve matematik becerileri üzerindeki etkileri tartışmalıdır (33).
- Değerlendirme, müdahale sürecinde de devam etmeli; öğretmenler ve terapistler ilerlemeleri izlemek, ilerleme olmayan durumları erkenden belirlemek ve uygulamalarının etkililiğini belirlemek için sürekli ve düzenli olarak veri toplamalıdır.

## KAYNAKLAR

1. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental health disorders: DSM5 (5th ed). Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2013.
2. Fostick L, Revah H. Dyslexia as a multi-deficit disorder: Working memory and auditory temporal processing. *Acta Psychologica* 2018; 183: 19–28.
3. Gaddis T. Learning disabilities. In: Heward WL, Alber-Morgan SR, Konrad M, editors. *Exceptional children: an introduction to special education*. 11th ed. Boston, MA: Pearson; 2017. p 141–178.
4. Snowling MJ, Hayiou-Thomas ME, Nash HM, Hulme C. Dyslexia and developmental language disorder: comorbid disorders with distinct effects on reading comprehension. *J Child Psychol Psychiatry*. 2020 Jun;61(6):672–680.
5. Cabbage KL, Farquharson K, Iuzzini-Seigel J, Zuk J, Hogan TP. Exploring the Overlap Between Dyslexia and Speech Sound Production Deficits. *Lang Speech Hear Serv Sch*. 2018 Oct 24;49(4):774–786.
6. Hendren RL, Haft SL, Black JM, White NC, Hoef F. Recognizing psychiatric comorbidity with reading disorders. *Front Psychiatr*. 2018; 9(101):1–10.
7. Grigorenko EL, Compton DL, Fuchs LS, Wagner RK, Willcutt EG, Fletcher JM. Understanding, educating, and supporting children with specific learning disabilities: 50 years of science and practice. *Am Psychol*. 2020; 75(1):37–51.
8. Reid R, Lienemann TO, Hagaman JL. *Strategy instruction for students with learning disabilities*. Guilford, 2013.
9. Seçkin Yılmaz Ş, Büyükçakmak Y. Öğrenme güçlüğü olan ve olmayan öğrencilerin sözcük okuma ve ses bilgisel işleme becerilerinin incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2020; 10(2):365–391.
10. Shaywitz BA, Shaywitz SE, Y Co-Directors. Functional brain imaging in studies of reading and dyslexia. *Encycl Lang Lit Dev*. 2009; 12: 5–15.
11. Smirni P, Vetri L, Misuraca E, et al. Misunderstandings about developmental dyslexia: a historical overview. *Pediatr Rep*. 2020; 12(2): 8505.
12. Peters JL, De Losa L, Bavin EL, Crewther SG. Efficacy of dynamic visuo-attentional interventions for reading in dyslexic and neurotypical children: A systematic review. *Neurosci Biobehav Rev*. 2019; 100: 58–76.
13. Shaywitz SE, Shaywitz BA. Paying attention to reading: the neurobiology of reading and dyslexia *Dev Psychopathol*. 2008; 20: 1329–49.

14. Peterson RL, Pennington BF. Developmental dyslexia. *Annu Rev Clin Psychol.* 2015; 11: 283–307.
15. Siegel LS. Perspectives on dyslexia. *Paediatr Child Health.* 2006 Nov;11(9):581–7.
16. Seçkin Yılmaz Ş. Yazma güçlüğü (Disgrafi). İçinde: Sümer Dodur M, Seçkin Yılmaz Ş., editör. Öğrenme güçlüklerinde değerlendirme ve müdahale. 3. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık; 2020. s: 59–87.
17. Döhla D, Willmes K, Heim S. Cognitive profiles of developmental dysgraphia. *Front. Psychol.* 2018; 9.
18. Chung PJ, Patel DR, Nizami I. Disorder of written expression and dysgraphia: definition, diagnosis, and management. *Transl Pediatr* 2020;9(Suppl 1): S46–S54.
19. Haberstroh S, Schulte-Körne G. Clinical practice guideline: The diagnosis and treatment of dyscalculia. *Dtsch Arztebl Int* 2019; 116: 107–14.
20. Hornigold, J. Dyscalculia Pocketbook. Alresford, Hampshire: Teachers' Pocketbook; 2015.
21. Szucs D, Goswami U. Developmental dyscalculia: fresh perspectives. *Trends Neurosci. Educ.* 2013; 2: 33–37.
22. Moll K, Kunze S, Neuhoﬀ N, Bruder J, Schulte-Körne G. Specific learning disorder: prevalence and gender differences. *PLoS One.* 2014 Jul 29;9(7):e103537.
23. Landerl K, Moll K. Comorbidity of learning disorders: prevalence and familial transmission. *J Child Psychol Psychiatry.* 2010 Mar;51(3):287–94.
24. Hein J, Bzofka MW, Neumärker KJ. The specific disorder of arithmetic skills. Prevalence studies in a rural and an urban population sample and their clinico-neuropsychological validation. *Eur Child Adolesc Psychiatry.* 2000;9 Suppl 2:1187–101.
25. Reigosa-Crespo V, Valdés-Sosa M, Butterworth B, Estévez N, Rodríguez M, Santos E, Torres P, Suárez R, Lage A. Basic numerical capacities and prevalence of developmental dyscalculia: the Havana Survey. *Dev Psychol.* 2012 Jan;48(1):123–35.
26. Devine A, Soltész F, Nobes A, Goswami U, Szűcs D. Gender differences in developmental dyscalculia depend on diagnostic criteria. *Learning and Instruction,* 2013; 27: 31–39.
27. Lewis C, Hitch GJ, Walker P. The prevalence of specific arithmetic difficulties and specific reading difficulties in 9-to 10-year-old boys and girls. *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* 1994; 35, 283–292.
28. Willcutt EG, Petrill SA, Wu S, Boada R, Defries JC, Olson RK, Pennington BF. Comorbidity between reading disability and math disability: concurrent psychopathology, functional impairment, and neuropsychological functioning. *J Learn Disabil.* 2013 Nov-Dec;46(6):500–16.
29. Fletcher JM, Grigorenko EL. Neuropsychology of Learning Disabilities: The Past and the Future. *J Int Neuropsychol Soc.* 2017;23(9–10):930–940.
30. Lovett MW, Frijters JC, Wolf MA, Steinbach KA, Sevcik RA, Morris RD. Early intervention for children at risk for reading disabilities: The impact of grade at intervention and individual differences on intervention outcomes. *Journal of Educational Psychology.* 2017; 109(7): 889–914.
31. Fuchs D, Fuchs LS, Vaughn S. What is intensive instruction and why is it important? *Teaching Exceptional Children.* 2014; 46: 13–18.
32. Fuchs D, Fuchs LS. Critique of the national evaluation of responsiveness-to-intervention: a case for simpler frameworks. *Exceptional Children.* 2017; 83: 255–268.
33. Melby-Lervåg M, Redick TS, Hulme C. Working memory training does not improve performance on measures of intelligence or other measures of “far transfer”: Evidence from a meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science.* 2016; 11(4): 512–534.